

Duchovní svět hledaný v prachu a hlíně

Přes nepodložená očekávání, že vědecký způsob uvažování postupně nahradí starší myšlení náboženské, je nemálo událostí naší i světové každodennosti přímo či nepřímo spojeno s náboženstvím či lépe řečeno religiozitou „moderního člověka“. Globálně vzato nejenže ke změně myšlení nedošlo, ale ukazuje se, že oba způsoby vnímání světa mohou existovat – a také existují – vedle sebe, a to jak celospolečensky, tak v životě (jistě ne všech) jednotlivců.¹ Zatímco řada humanitních oborů současnou lidskou religiozitu i živé náboženské systémy intenzivně zkoumá jako jevy mimořádně dynamické, nemá moderní věda mnoho takových nástrojů, které by umožnily nahlédnout počátky a rané fáze lidské náboženskosti.

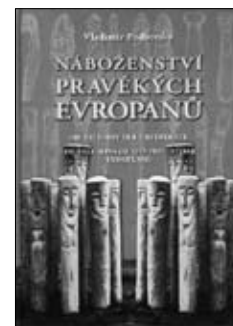
Biologická evoluce člověka stejně jako napprostá většina jeho dějin se odehrála v době předhistorické, tj. předpísemné. Ne vždy plně srozumitelné písemné prameny máme k dispozici až pro posledních 5000 let naší historie. Tak se seznamujeme s prvními zachytilnými náznaky lidské religiozity i jejím následným vývojem především prostřednictvím archeologie.

Ovšem jen nemnozí archeologové jsou ochotni překonat ostych plynoucí ze samotné podstaty oboru (k dispozici jsou vesměs jen fragmentární a němé hmotné prameny) a na základě nalézáných pozůstatků materiální kultury dávných lidí a nabytých znalostí se odvažují cokoli usuzovat také o jejich myšlenkovém či duchovním světě. Vladimír Podborský, profesor Masarykovy univerzity v Brně, mezi tyto odborníky patří. Praveké religiozité se věnuje již desítky let a řada jeho dřívějších publikací ho předurčila k tomu, aby se pokusil o práci, která pravekou religiozitu přiblíží i širší veřejnosti.

Jakkoli autor sám v úvodu hovoří o své práci jako o „stručné syntéze“, jejích šest set stran vypovídá v opačném smyslu. Studie je, dá se říci, v jistém ohledu průlomová. Podborský zde totiž v podstatě přichází s koncepcí nového podoboru, respektive nové hraniční disciplíny. Archeoreligionistika, jak ji nazývá, má studovat právě pravekou a raně historickou náboženskost, a měla by tedy být z principu aplikovatelná všude tam, kde se uplatňuje archeologie a kde lze předpokládat existenci a aktivitu spirituálně či religiozně založených lidí. Lze se domnívat, že tento podobor výhledově nesetrvá jen v horizontu dávných epoch, kde je jeho existence nanejvýš opodstatněná, ale že s tím, jak bude prohlubovat naše znalosti o prehistorické religiozité, vznikne i potřeba sledovat kontinuálně vývoj náboženskosti v následných obdobích. Je totiž zapotřebí upozornit na nutnost konfrontovat písemné prameny s hmotnými. Ty první jsou většinou intencionálním produktem jednotlivce, zatímco ty druhé, mnohdy jen statisticky uchopitelné, naopak výsledkem procesů v minulosti ne vždy a ne zcela lidmi kontrolovaných. Jinými slovy, středověcí kronikáři jistě mohli o slovanském pohanství na našem území napsat ledacos, zkusit archeologickou stopu aktivit souvisejících s religiozitou pohanských Slovanů u nás by však pro ně bylo podstatně složitější.

Prvních téměř sto stran knihy je zaměřeno spíše teoreticky. Autor zde obecně hovoří o duchovním životě v pravěku, o dějinách religionistiky i archeoreligionistiky. V kapitole věnované základům archeoreligionistiky pak prezentuje oborová východiska a teoretické koncepce, více však setrvává v rovině spíše tradičních archeologických úvah a religionistických teorií. V obou disciplínách přitom nejnovější vývoj přinesl například díky kognitivnímu přístupu nové a velice zajímavé poznatky. S některými z nich se už mohl seznámit i český čtenář.²

Druhou, ryze archeoreligionistickou část knihy tvoří sled popisných kapitol, které se zabývají jednotlivými náboženskými systé-

VLADIMÍR PODBORSKÝ: Náboženství pravěkých Evropanů

Ústav archeologie
a muzeologie FF MU,
Brno 2006, 610 stran,
doporučená cena
960 Kč, ISBN
80-210-4178-1

PhDr. Pavel Titz, Ph.D., (*1974) vystudoval klasickou archeologii a historii na Filozofické fakultě UK v Praze. Je odborným asistentem na Univerzitě v Pardubicích, kde se zabývá pravekou a starověkou religiozitou, především však řeckou a římskou kulturou. Jako specializovaný klasický archeolog se zúčastnil řady výzkumů v Čechách, Itálii, Anglii, Libanonu či Izraeli. Osobně prováděl výzkum v Pompejích.

1) Viz např. Náboženství a věda, Pantheon, Religionistické studie I., Univerzita Pardubice 2006.

2) Viz např. Steven Mithen: Konec doby ledové: Dějiny lidstva od r. 20 000 do r. 5000 př. Kr., BB Art, Praha 2006 nebo David Lewis-Williams: Mysl v jeskyni. Vědomí a původ umění, Academia, Praha 2007.

Novinka z nakladatelství DOKOŘÁN

STANISLAV KOMÁREK

Zápisky z Orientu

vázaná s přebalem,
286 stran, 298 Kč

Zápisky z Orientu představují druhý díl cestovních esejů Stanislava Komárka (po *Zápiscích z Okcidentu*) a tentokrát jsou věnovány výhradně Asii, kam vedly cesty biologa a esejisty vůbec nejčastěji. Zvláště intenzivně na něj zapůsobila Čína a celý její širší kulturní okruh, zkrátka „žlutá“ Asie. Komárek nadhazuje a rozvádí znepokojivou otázku, zda se Evropa zas brzy nestane málo významným výběžkem asijské pevniny, který sice přechodně vybuchel a rozkvetl a za pomoci nového typu magie – vědotechniky – přechodně dobyl svět, ale teď už zase klesá do někdejší bezvýznamnosti a z jeho dědictví těží jiní. Nechceme-li obětovat peníze a námahu na asijskou pouť ani čekat, až Asie dorazí za námi, stačí otevřít Komárkovu knihu...

NAKLADATELSTVÍ Dokořán, Zborovská 40, 150 00 Praha 5,
tel. 257 320 803, fax 257 320 805, dokoran@dokoran.cz, www.dokoran.cz

INZERCE 1064

3) Pomineme-li předchozí, avšak mnohem skromněji pojatou Podborského knihu *Náboženství našich prapředků*, Masarykova univerzita, Brno 1994.

my pravěku a rané doby dějinné. Lze zde sledovat linii vývoje lidské religiozity od paleolitu a mezolitu přes období prvních zemědělců, dobu bronzovou a železnou až k etnickým náboženstvím Thráků, Etrusků, Skythů, starých Germánů a Slovanů. Autor shromáždil ohromné množství archeologického materiálu, který výmluvně vypovídá o duchovním světě někdejších lidí. Přináší velké množství kreseb a fotografií artefaktů i odkrytých situací, ať už jde o předměty spojené s kultem, kultiště či například hroby nebo celá pohřebiště. Jednotlivé kapitoly mají jednotnou vnitřní strukturu, seznamují čtenáře s dostup-

nými prameny a co je pro případné archeoreligionisty zvláště přínosné, Podborský pro lepší orientaci opatřil každou kapitolu soupisem příslušné literatury. Pohodlnější čtenář tak může žetel jen absence rejstříku.

Publikace nezastírá, že autor je především archeolog a že ve vztahu k religionistice se pokouší být průkopníkem. Mnohá z tvrzení mají charakter spíše tradičních a tradovaných interpretací, a tak ji lze z archeoreligionistického hlediska chápat jako východisko a jakýsi odrazový můstek k budoucím detailněji cíleným výzkumům a úvahám. Mnohé z nich sice patrně povedou k přeformulování některých stanovisek, přesto se domnívám, že bez publikace tohoto rázu a rozsahu by bylo konstituování archeoreligionistiky jako svébytného oboru prakticky nemožné.

S dvoukilogramovou knihou v ruce si nelze nepoložit otázku, komu je určena. Už jen svým formátem náleží spíše na stoly studentů než na noční stolek. Popravdě ani co do obsahu nebude tato publikace nejspíš přitažlivá pro čtenáře jako nedělitelný celek, byť se tím čtenář ochudí o možnost sledovat dlouhá tisíciletí trvající linii vývoje religiozního myšlení lidstva. Spíše se s chutí zaměří na jednotlivé kapitoly podle epoch či fenoménů, které ho zajímají. Tak s knihou pravděpodobně bude nakládat odborná veřejnost. Přesto je její přínos neoddiskutovatelný. Takové množství archeologického materiálu k pravěké a raně historické religiozitě nebylo dosud shromážděno, a tak po knize jistě sáhnou nejen studenti archeologie, ale i archeologové, religionisté a další. Právě množství informací, které autor publikace zpřístupnil veřejnosti, dokládá oprávněnost i potřebu výzkumu ubírajícího se primárně tímto směrem.

Knihla snad stojí na počátku řady cílenějších studií mladších odborníků, kteří na Podborského navazují. Mimo jiné v tom tkví její mimořádná hodnota, tím spíše, že má tato nová publikace v českém prostředí jediného předchůdce tohoto druhu³ v podobě útlé knížky Jiřího Neustupného „Náboženství pravěkého lidstva v Čechách a na Moravě“ z roku 1940.

∩